

נגזרות

אם יש לנו אינטרוול של x ופונקציה של x $y = f(x)$

בתוך התחום כאשר משנים את x משתנה גם y .

נראה את הדוגמא של יצירת קופסא מפח בעמוד 5.

ראינו שהנפח $Y = f(x) = (12 - 2x)^2 * x = 4x(6 - x)^2$

ונבדוק מספר ערכים שונים

כאשר $x=1$ נקבל נפח של $V = 4x(6 - x)^2$ שהוא $V=100$

כאשר $x=2$ נקבל נפח של $V = 4x(6 - x)^2$ שהוא $V=128$

כאשר $x=3$ נקבל נפח של $V = 4x(6 - x)^2$ שהוא $V=108$

כאשר $x=4$ נקבל נפח של $V = 4x(6 - x)^2$ שהוא $V=64$

אנו רואים שמכל שינוי ב x מקבלים שינוי ב y .

קצב השינוי של x שונה מקצב השינוי ב y .

ה x משתנה מ 1 ל 2 ובו בזמן ה- y משתנה מ 100 ל 128.

אם ניקח X באמצע התחום כלומר נעבור ב $x=1.5$ האם גם ה y

יתקבל באמצע תחום ה y כלומר יהיה $y=114$?

נבדוק: $y = 4x(6 - x)^2 = 4 * 1.5(6 - 1.5)^2 = 121.5$

אנו רואים שגם בתוך חלקי התחום, קצב שינוי ה y שונה מקצב שינוי

ה x , וככל שניקח תחומי x שונים קצב ה y יהיה שונה.

המקרה היחיד בו קצב שינוי ה x יהיה שווה לקצב שינוי ה y הוא

כאשר $y = x + a$

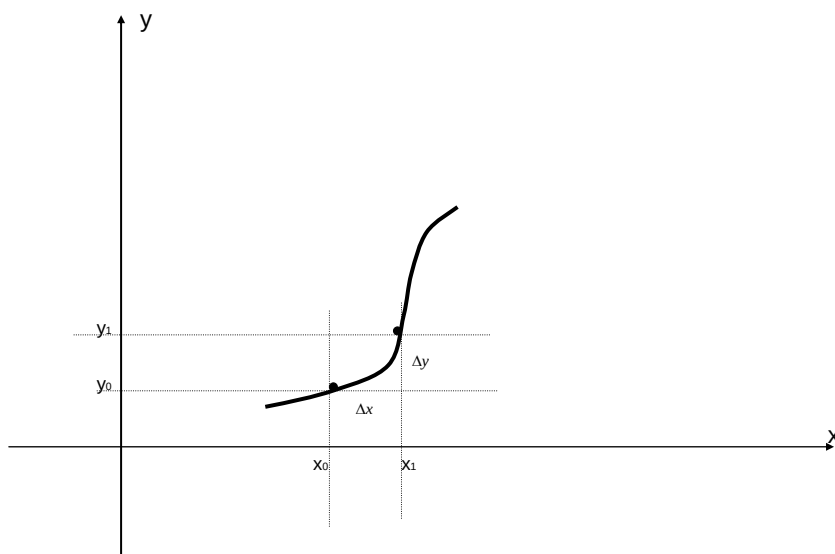
$$\Delta x = x_1 - x_0$$

את השינוי ב x נסמן

$$\Delta y = y_1 - y_0 = f(x_1) - f(x_0)$$

ואת השינוי ב y נסמן

נראה זאת בגרף:

שינוי קצב ה y ביחס לשינוי קצב ה x זה בעצם קצב השינוי $\frac{\Delta y}{\Delta x}$

הממוצע של הפונקציה בתוך התחום Δx ואם ניקח תחום קטן של Δx נקבל את קצב השינוי הפונקציה בתחום צר מאוד.

ניקח דוגמא:

$$f(x) = y = 2x^2 - 3x$$

נתונה הפונקציה

$$2 \leq x \leq 3$$

נסתכל על תחום ה x

$$x_0 = 2 \Rightarrow y_0 = 2$$

נסתכל על הנקודות

$$x_1 = 2.5 \Rightarrow y_1 = 5$$

$$x_2 = 3 \Rightarrow y_2 = 9$$

ה- Δx הוא 0.5 ואילו ה Δy בין x_0 ל x_1 הוא $\Delta y_1 = 3$

ובין x_1 ל x_2 הוא $\Delta y_2 = 4$

$$\frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{3}{0.5} = 6$$

והשינוי הממוצע בתחום הראשון הוא

$$\frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{4}{0.5} = 8 \quad \text{ובתחום השני הוא}$$

אם ניקח את תחום ה- Δx קטן מאוד (נשאיף אותו ל-0) הרי שהשינוי של הפונקציה יהיה ממש באותה נקודת x_i .

נגדיר: הנגזרת של הפונקציה – קצב שינוי הפונקציה ביחס לשינוי ה- x

כאשר $\Delta x \rightarrow 0$.

$$\lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta y}{\Delta x} \quad \text{נכתוב זאת}$$

את הנגזרת של הפונקציה y נהוג לסמן y' או $f'(x)$.

$$f(x_1) = f(x_0 + \Delta x) \quad \text{אם} \quad \Delta y = f(x_1) - f(x_0) \quad \text{ו-}$$

$$\lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta y}{\Delta x} = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{f(x_0 + \Delta x) - f(x_0)}{\Delta x} \quad \text{נקבל}$$

וזו הנגזרת של הפונקציה y .

דוגמא:

$$f(x) = x^2 + 3x \quad \text{נתונה הפונקציה}$$

$$f(x_0) = x_0^2 + 3x_0 \quad \text{לכן בנקודה } x_0$$

$$x_1 = x_0 + \Delta x \quad \text{ובנקודה } x_1$$

$$\begin{aligned} f(x_1) &= f(x_0 + \Delta x) = (x_0 + \Delta x)^2 + 3(x_0 + \Delta x) \\ \Delta y &= f(x_1) - f(x_0) = (x_0 + \Delta x)^2 + 3(x_0 + \Delta x) - (x_0^2 + 3x_0) = \\ &= x_0^2 + 2x_0\Delta x + (\Delta x)^2 + 3x_0 + 3\Delta x - x_0^2 - 3x_0 = \\ &= 2x_0\Delta x + (\Delta x)^2 + 3\Delta x \end{aligned}$$

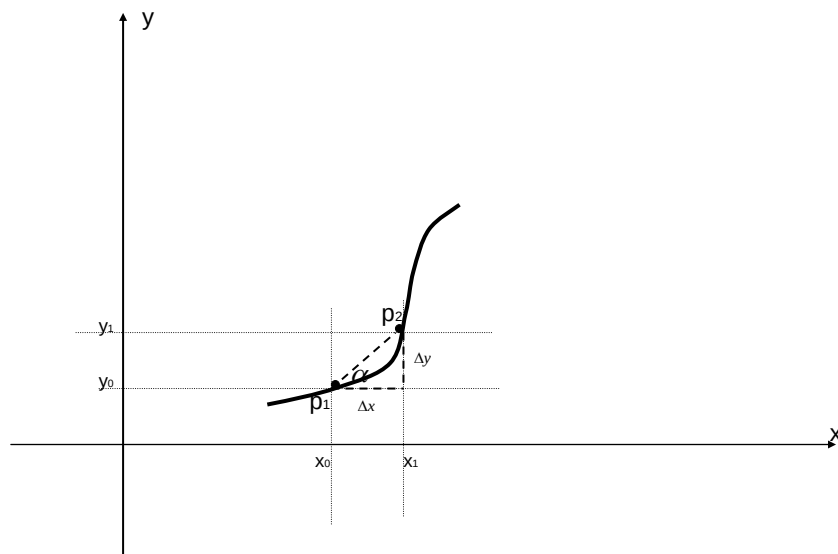
$$\lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{2x_0 \Delta x + (\Delta x)^2 + 3\Delta x}{\Delta x} = 2x_0 + \Delta x + 3$$

והנגזרת

ואם נציב את הגבול $\Delta x \rightarrow 0$ נקבל את הנגזרת ב x_0 $y' = 2x_0 + 3$

אם נרצה לראות מה הנגזרת ב $x=2$ נציב $y'(2) = 2 * 2 + 3 = 7$

נסתכל מהי הנגזרת מבחינה גרפית

נחבר את נקודות p_1 ו p_2 בקו ישר ונקבל משולש ישר זווית והיחס

$\frac{\Delta y}{\Delta x} = \tan \alpha$ הוא בעצם השיפוע של הישר p_1-p_2 כלפי ציר ה x .

ואם ניקח Δx מאוד קטן הישר p_1-p_2 הוא המשיק בנקודה x_0 .

אנו ראינו שהנגזרת שונה בכל נקודה ונקודה והיא תלויה ב x כלומר

הנגזרת היא פונקציה של x כפי שראינו בדוגמא $y = 2x^2 + 3x$

$$y' = f'(x) = 2x + 3$$

נסתכל על הנקודות

$$x_0 = 2 \quad y_0 = 2 \quad y' = 7$$

$$x_1 = 2.5 \quad y_1 = 5 \quad y' = 8$$

$$x_2 = 3 \quad y_2 = 9 \quad y' = 9$$

בכל נקודה של x אנו מקבלים נגזרת שונה.

בפונקציה שבה קיימת נקודת אי רציפות בנקודה זו אין נגזרת.

וכן אם קיימת נגזרת בנקודה מסוימת זה אומר שהפונקציה רציפה באותה נקודה. אבל לא להיפך! יכולה להיות פונקציה רציפה שאין לה נגזרת.

(נראה זאת באחד הפרקים הבאים).

דוגמא: נתונה הפונקציה $f(x) = y = x^2 - x - 6$

מצא את Δy ואת $\frac{\Delta y}{\Delta x}$ ביו x_0 ל x_1

כאשר $x_1 = 3.2$ $x_0 = 3$ ו כאשר $x_1 = 2.8$ $x_0 = 3$

נראה את ה Δx במקרה הראשון $\Delta x = x_1 - x_0 = 3.2 - 3 = 0.2$

ובמקרה השני $\Delta x = x_1 - x_0 = 2.8 - 3 = -0.2$

נקבל את ערכי הפונקציה בנקודות

$$f(3.2) = 3.2^2 - 3.2 - 6 = 1.04$$

$$f(3) = 3^2 - 3 - 6 = 0$$

$$f(2.8) = 2.8^2 - 2.8 - 6 = -0.96$$

$$\frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{1.04}{0.2} = 5.2$$

נחשב את $\frac{\Delta y}{\Delta x}$ במקרה א'

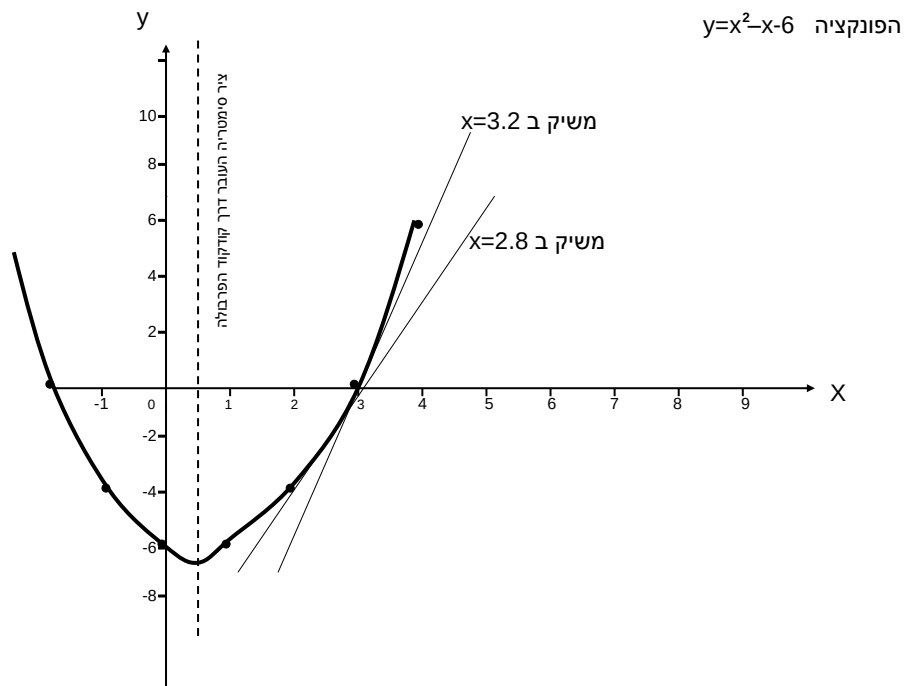
$$\frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{-0.96}{-0.2} = 4.8$$

ו במקרה ב'

משני צידי x_0 השיפוע שונה.

זהו קצב השינוי הממוצע של y בתוך האינטרוול.

נראה את הגרף

מבחינה גיאומטרית $\frac{\Delta y}{\Delta x}$ זה שיפוע הקטע שבין 3 ו 3.2 והשיפוע

שבין 2.8 ל 3.

השיפוע ($\tan \alpha$) נמדד בין הציר החיובי של x ובין המשיק בנקודה על הגרף.

נראה גזירה של מספר פונקציות

1. גזירה של קבוע $y = c$

כאן הפונקציה לכל y היא תמיד c

$$\lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta y}{\Delta x} = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{c - c}{\Delta x} = 0$$

$$y = c$$

$$y' = 0$$

כלומר

2. גזירה של $y = ax$ | $y_1 = ax_1$ | $y_2 = ax_2 = a(x_1 + \Delta x)$

$$\Delta y = y_2 - y_1 = a(x_1 + \Delta x) - ax_1 = a\Delta x$$

$$\lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{a\Delta x}{\Delta x} = a$$

$$y = ax$$

$$y' = a$$

כלומר נגזרת של

3. נגזרת של $u+v$ כאשר u ו v הן פונקציות של x .

$$v = 5x \quad | \quad u = 2x$$

$$y = 2x + 5x$$

לדוגמא

באותו אופן כמו קודם נקבל

$$y = ax + bx$$

$$y' = a + b$$

4. נגזרת של $u \cdot v$ לדוגמא $y = ax(bx + 3)$

$$v = bx + 3 \quad | \quad u = ax$$

$$y = u \cdot v$$

$$y' = u'v + v'u$$

כאשר u' ו v' הן נגזרות לפי x

$$u = ax \rightarrow u' = a$$

$$v = bx + 3 \rightarrow v' = b$$

בדוגמא שלנו:

$$y = U \cdot V$$

$$y' = aV + bU$$

ולכן הנגזרת תהיה

$$y' = \frac{U' \cdot V - V' \cdot U}{V^2}$$

$$y = \frac{U}{V}$$

5. נגזרת של

גם כאן u ו v הן פונקציות של x

$$y' = maX^{m-1}$$

$$y = aX^m$$

6. נגזרת של

נראה מספר דוגמאות

$$y = 5x^3 - 2x^2 + 7$$

$$y' = 3 \cdot 5x^2 - 2 \cdot 2x = 15x^2 - 4x$$

1.

$$U = x^2 + x - 3$$

$$V = x + 4$$

$$y = \frac{x^2 + x - 3}{x + 4} \quad \text{ניקח}$$

2.

$$U' = 2x + 1$$

$$V' = 1$$

נגזור את U ואת V

$$y' = \frac{U'V - V'U}{V^2} = \frac{(2x+1)(x+4) - 1(x^2 + x - 3)}{(x+4)^2}$$

הערה: כאשר $x = -4$ המכנה מתאפס והפונקציה אינה מוגדרת בנקודה זו.

$$y = 8 - 5x^2 \quad 3. \text{ מצא את שיפוע העקום}$$

א. בנקודה $x_0 = 1$

ב. באיזו נקודה זווית השיפוע תהיה 45°

ג. באיזו נקודה תהיה הזווית 0° ? ומה זה אומר ?

$$y' = -10x \quad \text{ראשית נגזור את הפונקציה.}$$

א. נציב את ה $x_0 = 1$ ונקבל $y' = -10 * 1 = -10 = \tan \alpha$

מהמחשבון נמצא את הזווית $\alpha = \tan^{-1}(-10) = 96^\circ$

ב. בזווית של 45° ה- $\tan 45^\circ = 1$ וזו הנגזרת

$$y' = 1 = -10x$$

$$x = -\frac{1}{10}$$

לכן

ג. הזווית 0 היא כאשר המשיק בנקודה מקביל לציר ה-x-ים.

$$y' = 0 = -10x$$

$$x = 0$$

ושם $\tan 0^\circ = 0$ נציב ונקבל

מה זה אומר?

$$y = -x^2 + 5x - 6 \quad 4. \text{ מצא את שיפועי המשיקים לפרבולה}$$

בנקודות החיתוך שלה עם ציר ה x ועם ציר ה y.

נמצא את נקודות החיתוך של הפרבולה עם הצירים

בחיתוך עם ציר ה x הפונקציה (y) היא אפס ולכן

$$y = -x^2 + 5x - 6 = 0$$

$$-(x-3)(x-2) = 0$$

$$x_2 = 2 \quad | \quad x_1 = 3$$

בנקודת החיתוך עם ציר ה y שם $x=0$ וה $y=-6$

נגזור את הפונקציה $y' = -2x + 5$

נציב את הערכים ונקבל ב- $x=3$ $y' = -2x + 5 = -2 \cdot 3 + 5 = -1$

וזו זווית של $\alpha = 135^\circ$

ב- $x=2$ $y' = -2x + 5 = -2 \cdot 2 + 5 = 1$

וזו זווית של $\alpha = 45^\circ$

ובנקודת החיתוך עם ציר ה y $x=0$ $y' = -2x + 5 = -2 \cdot 0 + 5 = 5$

וזו זווית של $\tan \alpha = 5$
 $\tan^{-1} 5 \cong 79^\circ$

צייר את הגרף ובדוק!

ראינו עד כה שהנגזרת נותנת לנו כיצד מתנהגת הפונקציה.

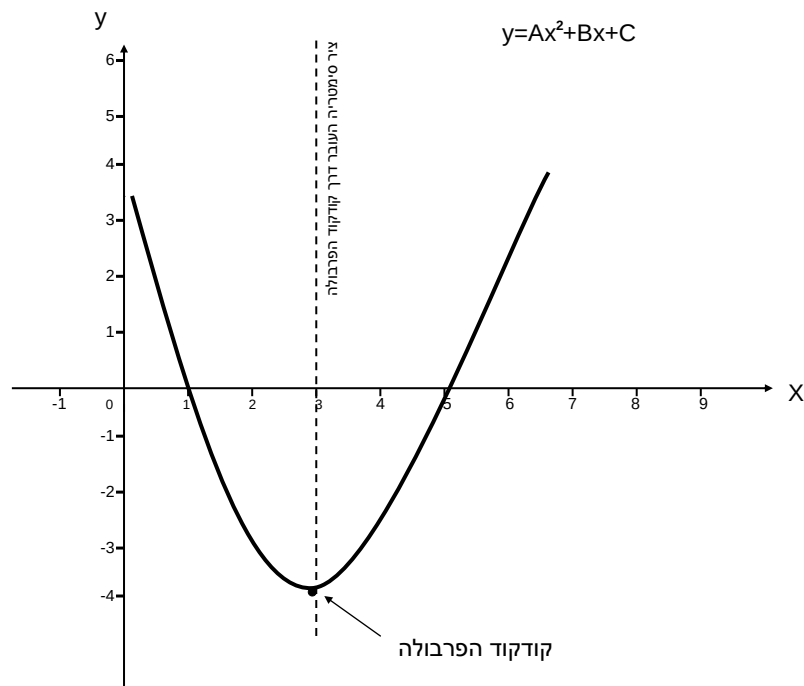
נגדיר:

פונקציה עולה: ככל שמתקדמים ב x ערך הפונקציה (y) עולה.

פונקציה יורדת: ככל שמתקדמים ב x ערך הפונקציה (y) יורד.

התקדמות ב x הכוונה שערך ה x הולך וגדל (ימינה).

אם נסתכל על הגרף

מצד שמאל עד לציר הסימטריה (שם קודקוד הפרבולה) הפונקציה יורדת ומקדקוד הפרבולה וימינה הפונקציה עולה.
 כשהפונקציה יורדת שיפוע המשיק הוא מעל 90° ועד ל 180° ולכן שם הנגזרת תהיה שלילית ה $\tan$ של זווית קהה הוא - .
 וכשהפונקציה עולה שיפוע המשיק הוא מעל 0° ועד ל 90° ולכן שם הנגזרת תהיה חיובית ה $\tan$ של זווית חדה הוא + .